

Kvindesagen 1871—79.

Af George V. Manicus.

III.

Berliner Konferencen. Dr. Dühring. Emerich du Mont.

Meget af det, der for Tiden rundt om i de store Kulturlande bevæger de i aandelig Henseende højere staaende Kvinder og mange af de Reformere, der ere paabegyndte til Kvindesagens Fremme, have deres Udspring fra tyske Tænkere, baade Kvinder og Mænd. Undervisningsspørgsmaalet, som væsenligt Led i samme, har alt for omtrent halvhundrede Aar siden været formuleret i de Grundtræk, der nu væsenligt følges, af Rahel, Varnhagen von Enses aandrige Hustru. Ikke faa af de Forfattere, der staa i Spidsen for den nyere tyske nationaløkonomiske Skole, have været de første til at præcisere Kvindesagens økonomiske, politiske og sociale Betydning, og de lavere Lag af det kvindelige Samfund ere i høj Grad blevne paa-virkede af de socialistiske og atheistiske Læresætninger. Kvindens Fremtidsdannelse endelig er bleven skitseret af den for sit filosofiske System, sine radikale Reformforslag og sine omfattende Kundskaber bekjendte Dr. Dühring. Det er af alle de fremragende Mænd og Kvinder, der i

vor sydlige Nabostat have haft væsenlig Andel i Bevægelserne paa det sociale Omraade, egenlig kun Ferdinand Lasalle, der theoretisk saa godt som aldeles ikke har beskæftiget sig med Kvinden og hendes Fremtid. Det er egenligt kun i et Manuskript, han sendte til en fornem, ung russisk Dame, som han i flere Aar var stærkt forelsket i, førend han kom i Forhold til den for ham uheldbringende Helene v. Dønniges (Fru v. Racowitza), hvor man træffer paa en almindelig Udtalelse om Kvinden og hvor han betegner som dennes Livsopgave: at gjøre Andre lykkelige.

Til Trods for den fra tysk Side i en omfattende Literatur foreliggende, ofte dybtgaaende, mangesidede og aandrige Diskussion over Kvindesagen, maa det tyske Statskomplex betegnes som et af dem, hvor der hidtil er opnaaet færrest praktiske Resultater. Den stærke politiske Bevægelse, Forviklingerne med Frankrig, Reaktionen mod den socialistiske Bevægelse og finansielle Vanskeligheder turde have virket i Forening for at tilvejebringe dette Forhold og at lade forblive udyrket en stor Mark, der maaske i højere Grad end nogen andetsteds, frembød de bedste Betingelser for Muligheden af en rig Høst. Lande som Rusland, Italien og England, ikke at tale om Schweiz og Holland have i saa Henseende overfløjet Tyskland og om der end her er opstaaet et større Antal højere Dannelsesanstalter og Fagskoler, tælle disse Lidet i Forhold til den store Del af Samfundet, der skulde have Nytte deraf og har Ret til at gjøre sit Krav gjældende. Det er af de store Stater egenligt taget kun Frankrig, der i saa Henseende staar endnu langt mere tilbage, idet man her, efter at Jules Simon i sin Tid forgjæves søgte at fremme Sagen, fremdeles synes at ville stille sig temme-

ligt ligegyldig ligeoverfor den store Bevægelse i Retning af Kvindens større aandelige Udvikling og vedblivende sætter som Maal at faa hende til udelukkende at kunne være: «belle femme et dame charmante».

Den egenlige Basis for Statens nuværende Stilling til hele Spørgsmaalet er den Betænkning, som en Konferens af Pædagoger (Mænd og Kvinder), der var indkaldt til Berlin af Kultusminister Falk, i Aaret 1873 afgav, en Betænkning, der senere suppleredes af en Række Indlæg og kritiske Udtalelser, som efter Opfordring fremkom fra flere af de Kvinder, der for Tiden staa i Spidsen for de store Kvindeforeninger i Tyskland eller som have udmærket sig ved deres literære Virksomhed til Kvindesagens Fremme. Denne Konferens blev enig om en Række Punkter. Enkelte Separatvota tilføjedes Protokollen. Den forlangte blandt Andet en bestemt Adskillelse mellem de to øverste Grupper af Pigeskoler (Mellemskoler og højere Skoler), Undervisningens Begyndelse med det syvende Aar og dens Afslutning med det fyldte 16de Aar, en Undervisningstid af 24 Timer i de lavere og af 30 Timer ugenlig i de højere Skoler. Lærerindeexamen ved Seminarierne foresloges taget med det fyldte 19de Aar. Som ledende Grundsætninger ved Kvindens Opdragelse opstilledes den ethiske Opgave, Undervisningens Individualisering og en større Opmærksomhed rettet mod de naturhistoriske Fag. Med Hensyn til Literatur og Sprog paapeges som nødvendigt: Kjendskab til den tyske Digtning's Hovedværker og den tyske Literaturhistories Hovedepoker samt Kjendskab til Hovedværkerne af den franske Literaturs klassiske Periode. Konferensen var derhos enig i, at der burde tillægges Mændene den overvejende Indflydelse ved Ledelsen af den kvindelige Undervisning. Tvende særskilt til

Protokollen føjede Forslag gik ud paa at udvide Undervisningen til det 18de Aar med et mindre Antal Timer i de sidste to Aar, for at den unge Kvinde dels ikke overanstrengtes under sin Opvæxt, og kunde naa en større Modenhed til at optage det hende budte aandelige Stof, dels kunde sættes istand til efter Konfirmationen at deltage i de huslige Beskjæftigelser. Med Hensyn til Undervisningen i Historie paapegedes det Ønskelige i at den politiske Historie kom til at staa stærkt i Baggrunden for Kulturhistorien. Et Forslag om at optage en særegen Husholdningsvidenskab som Undervisningsfag tilbagevistes af Konferencen, som derimod ydede sin Understøttelse til det af et af dets Medlemmer udtalte Ønske, at der snarest muligt maatte blive udarbejdet en Normalundervisningsplan for Pigeskolerne og Seminarierne, samt at dette Regulativ ogsaa skulde være forpligtende for samtlige Privatskoler.

Den omtalte Betænkning gav Stødet til Oprettelsen af en Række højere Skoler rundt om i Tyskland, saasom i Hannover, Köln, Crefeld, Düsseldorf, Berlin (Victoria- og Augustaskolen samt et Lærerindeseminar), Karlsruhe (Louiseskolen og et Lærerindeseminar for Landsbyskolelærerinder), Reutlingen (en meget anset Industriskole for Kvinder) etc. Men i det Hele taget var man ikke rigtig tilfreds med Forslagene, Fordelingen af Fagene, disses indbyrdes Rangering og hele den Maade, hvorpaa Udviklingen af det ethiske Element søgtes naaet.

Den engelske Filosof Herbert Spencer havde, kort førend Konferencen sammentraadte, i Anledning af den i England over Skolekommissionens Forslag rejste Diskussion, advaret netop imod de Grundsætninger, der fastsloges i Berliner-Konferencens Protokol. Han havde

hævdet Nødvendigheden af de nyttige Kundskabers Overvægt over dem, der væsenligt ydes til aandelig Prydelse og for dermed at glimre. I hele den tyske Betænkning derimod er netop det Omvendte Tilfælde og den literær-æsthetiske Dannelse er opstillet som det ethisk udviklende Element i den kvindelige Opdragelse. Fra forskellige Sider stillede man sig ikke alene paa Spencers Side i hans Opfattelse af: «the ornamental and the useful sciences», men ankede derhos over formentlige Fejlgreb, der vare begaaede i det Skjøn, der forudsattes over Kvindens aandelige Modenhed til forskellige Perioder. Navnlig klagedes der over, at Religionsundervisningen paa Seminarierne var foreslaaet bibeholdt i et Omfang, der vilde gjøre Lærerinderne til smaa Theologer og i høj Grad bidrage til at overanstrengte dem.

Samtidig paabegyndtes en filosofisk Diskussion over Forholdet mellem Kvindens og Mandens intellektuelle Evner. Ligesom i England herskede der med Hensyn til dette Spørgsmaal stærkt fra hinanden afvigende Meninger. I det Store og Hele vurderede man Kvindens Intelligens mindre højt end fremragende Mænd havde gjort det i Holland og England. Det maa herved erindres, at det netop var i hin Periode, hvor den tyske Filosof Schopenhauers Indflydelse var størst, samt at denne Tænkter, der havde moderniseret og germaniseret budhistiske filosofiske Anskuelser, ligefrem nærede Ringeagt for Kvinden. Denne Diskussion fortsattes fremdeles. Dens sidste Indlæg ere 60 filosofiske Breve over Kvindens Væsen og Forhold til Manden, udgivne af Emerich du Mont (Leipzig 1879); Forfatteren, der alt tidligere har gjort sig bekjendt ved populære filosofiske Skrifter, hævder den Grundtanke, at Mand og Kvinde ifølge deres Naturel ere ulige og

stedse ville vedblive at være ulige, at Manden i intellektuel Henseende er Kvinden, denne i moralsk Henseende Manden overlegen. Du Mont savner særlig Objektivitet hos Kvinden, hvilket nødvendigvis fremkalder aandelig Nærsynethed og Indskrænkethed. Naar Kvinder gaa frem paa induktiv Maade, geraade de sædvanligt i en ubetimelig, uforsigtig Generalisation; gaa de frem ad deduktiv Vej, saa viser dette sig i en ubetinget, blind Avtoritetstro. Skjønt Emerich du Mont er Tilhænger af Schopenhauer og Darwin, sætter han dog Kvinden langt højere end disse og antager, at hendes aandelige Udvikling kan naa ganske andre Højdepunkter, end de, som for Tiden iagttages.

En særegen Stilling indtager Dr. Dühring til dette Spørgsmaal og til hele Kvindesagen. Staaende midt imellem Bærerne af den raa Materialisme (C. Vogt, Büchner etc.) og Pessimismen (Schopenhauer, Hartmann) saa han i Selvbevidsthedens Potensering til Lidenskab og Anticipationen af Fremtiden et Vederlag for de ved den moderne Videnskab nedstyrkede Idealer og konstruerede, støttet paa denne Anskuelse, Grundtrækkene af en Virkelighedsfilosofi. Hans Opfattelse af Kvinden og hendes Fremtidsmaal staar i Samklang med hele hans Stilling. Han betegner det som en Overgang til en højere Civilisation i Almindelighed, at de kvindelige Bestræbelser, gaaende ud paa at unddrage sig det traditionelle Formynderskab i aandelig, selskabelig og materiel Henseende, stedse vinde mere i ideel Kraft og praktisk Virkning. Den økonomisk-materielle Side af Kvindesagen, maa dog, efter hans Mening, naar der tages Hensyn til alle foreliggende Forhold, foreløbig vedblive at være det praktisk vigtigste Udgangspunkt for Kvindesagen. Hvad Spørgs-

maalet om Kvindens Evner angaar, saa ere disse ikke prøvede endnu i tilstrækkeligt Omfang. Kvinderne ere ikke udelige til at modtage den højere Undervisning, men denne er organiseret paa en aldeles uhensigtsmæssig Maade. Dette gjælder ikke alene i Almindelighed, men særlig for det Tilfælde, at Kvinden skal dannes gennem samme. De nuværende Universiteter med deres filosofiske Pedanterier og deres unyttige, lærde aandelige Rullestenslag, egne sig aldeles ikke til at benyttes som Prøvesten i saa Henseende. Højskolerne ere for Tiden Hjemsteder for de mest raadne Fordomme; $11/12$ af det Lærestof, der nu meddeles, kan undværes, da det væsenligt kun er en unyttig Ballast. Skal Kvinden, hvad der ligger hende nærmest, uddannes til at blive Lærerinde eller Læge, maa Seminarierne og de højere Undervisningsanstalter indrettes paa en helt anden Maade. Fremtidens Lærerindeseminarier bør tage de naturvidenskabelige Elementer til Basis for hele Uddannelsen og derhos særlig lægge Vægt paa det mundtlige Foredrag og den skriftlige Udarbejdelse. Sker dette vil, i Stedet for den nuværende Universitets-scholastik, en naturlig Logik gjøre sig gjældende og Kvinden vil gennem Sprogets Korrekthed kunne lære at tænke rigtigt. Undervisning i Historie foreslaas kun meddelt i et ringe Omfang, hvorimod der indrømmes Kulturhistorie, Sundhedslære, Økonomi og lidt Lovkyndighed en berettiget Plads. Dr. Dühring vil derhos have, at der ikke (som i Victoria Lyceet i Berlin) holdes Foredrag, men at der undervises og diskuteres. Hvad Højskoler for Kvinder angaar, da forlanger han Undervisningen i de gamle Sprog og Literaturer saa godt som fuldstændigt afskaffet. Han nærer Ringeagt for Latin og latinske Klassikere; den græske Literatur sættes lidt højere, dog ikke mere end

at han ytrer: «Det Bedste hos Grækerne var deres plastiske Kunst og deres Billedstøtter tale lykkeligvis ikke et Ord Græsk.» I Stedet for paa Undervisningen i de gamle Sprog, bør Studiet paa Højskolerne være baseret paa Kjendskab til de moderne Sprog, paa et omhyggeligt Studium af Fysiken, og en endnu mere omhyggelig Uddannelse i Modersmaalet. Staten vil næppe indlade sig paa i den nærmeste Fremtid at tilvejebringe gennemgribende Reformer, men det private Initiativ, kan her vise Vejen og han hilser det reformerede kvindelige Studium som Udgangspunkt for hele det højere Undervisningsvæsens Gjenfødelse. Denne Vej maa der, efter Dühring, gaas, naar man i Kvindesagen vil naa Resultater. Vælter man derimod hele den nu tilstedeværende Ballast af middelalderlig akademisk Dannelse, der tynger saa stærkt i de lærde Skoler og paa Universiteterne, paa Kvindens Skuldre vilde man, efter hans Mening, begaa en stor Daarskab. (Jfr. forøvrigt Artiklen om Dr. Dühring «Nationaløkon. Tidsskr.» X, 237 fg.)

IV.

Louise Büchner. Kongresserne.

For noget over et Aar siden, døde i Darmstadt en Kvinde, der gennem en utrættelig, mere end tyve Aars Virksomhed for Kvindesagen, havde naaet en høj Grad af Anseelse og ved sit Livs Slutning kunde se tilbage paa Resultater, større end dem, det er forundt de fleste virksomme Mennesker at opnaa. Navnet paa denne Kvinde er Louise Büchner. Vi kunne ikke mindes nogensinde at have set hende omtalt i den skandinaviske Presse, og dog gaves der neppe noget anset tysk, engelsk og hollandsk Blad, der ikke meddelte mere eller mindre udfør-

lige Nekrologer, i hvilke hun saa godt som enstemmig blev anerkjendt som den ledende Personlighed i hele den Bevægelse, der navnlig i Mellem- og Sydtyskland i den nyere Tid har gjort sig gjældende for at forbedre Kvindens Vilkaar og faa hende op paa et højere aandeligt Stade.

Hvad der særlig bidrog til at give Louise Büchner en indflydelsesrig Stilling, var dels den værdige og forstandige Udvikling i de talrige Skrifter hun udgav, dels hendes praktiske Sans og den Protektion, der blev hende tildelt af de tvende engelske Prinsesser (Kronprinsesse Victoria og Storhertuginde Alice), som traadte ind som Medlemmer af tyske Fyrstehuse, og fra deres Hjem medbragte den Sans og den Iver for Fremme af Spørgsmaal og Opgaver vedrørende Almenvellet, der mere end noget Steds ellers i Verden, synes at have udviklet sig hos de engelske Damer, henhørende til de højere Klasser. Over hendes svagelige Legeme sejrede en stærk Viljeskraft og hendes livlige Fantasi blev holdt i Tømme af en skarp Forstand. Jenny Hirsch siger om hende («Deutscher Frauen Anwalt», 1878 Nr. 2): «Uden nogensinde at overskride de fine Grænselinjer, der ere trukne for Kvinden, har hun arbejdet som en Mand og i værdigt Fællesskab med Mænd. Uden at trænge sig frem, kom hun til at indtage en indflydelsesrig Stilling. Hun har givet et lysende Exempel paa, hvad en Kvinde formaar, og hvorledes hun bør udføre sit Livsarbejde.»

Opmærksomheden henleddes paa Louise Büchner i større Kredse første Gang i Aaret 1855, da hun udgav et Skrift: «Die Frauen und ihr Beruf,» der hurtig fik en betydelig Udbredelse og foranledigede talrige andre Skrifter. Hun udvikler i samme, at Alt i Verden har gjort Kæmpe-

skridt fremad, men at Kvindens Opdragelse i det Store og Hele er bleven staaende paa samme Standpunkt i lange Perioder, samt at Nutidens, særlig de til Mellemlasserne og de højere Klasser henhørende unge Kvinder, i Stedet for at holde Skridt med vor travle Tid meget mere ere tilbøjelige til at hensynke til Lædighed og Blødagtighed. Arbejde og Virksomhed betegnes som den Talisman, der ene kan udrive dem herfra. Kvinderne bør ikke mere være hine sarte Væsener, fødte til at være poetiske, gjøre Toilette, spadsere, spille Klavér, pluddre Fransk etc., men skulle danne Led af en stor Kjæde, og maa arbejde og virke, saa at Ingen træder ud af dette jordiske Liv med tomme Hænder. Gjennem Opdragelsen, Dannelsen og Arbejde skal Kvinden naa det Maal, der er sat hende, nemlig at være Repræsentant for det Ideale i Livet.

Denne Tankegang har Louise Büchner udviklet i talrige andre Skrifter, i de Bidrag, hun har ydet til ansete politiske Blade og til Damejournaler samt ved de Forelæsninger, hun har holdt i Darmstadt, og de Foredrag, der paa Kvindekongresserne hidrørte fra hende. Skylden for, at den kvindelige Dannelse ikke har holdt Skridt med Tiden og hidtil i det Store og Hele ikke har kunnet komme ud over beskedne Grænser, tillæger hun væsenligt Forældrene og da særlig Fædrene. «Ingen kan dog for Alvor tro, bemærker hun i en af Afhandlingerne, der ere blevne offentliggjorte efter hendes Død, at Menneskeheden kan opdrages, naar man kun ensidigt uddanner Manden, for derefter at hænge ved hans Fødder en tung Lænke i Skikkelse af en ofte uvidende, forfængelig, overfladisk, koket Kvinde. For alle Samfundslag kan kun den ene Sandhed gjælde, at begge Kjøen paa en ligelig Maade maa udvikles til forstandige, tænkende og arbejdsomme

Væsener. Saalænge indtil i vore Familjers Skjød den Overbevisning gjør sig almindeligt gjældende, at Datteren lige saavel som Sønnen bør opdrages til en bestemt Stilling og Karriere, er Alt spildt, hvad der tales om Kvindens politiske Rettigheder, sociale Reformers etc. Hele Kvindesagen er en af vor Tids højeste Kulturspørgsmaal, der nøje hænger sammen med alle de Bestræbelser og Anstrængelser, der foretages for at hidføre en Forbedring af Folkets Kaar og af Nationens Opdragelse. Selve Sagens Hovedvanskelighed ligger i at træffe det Rigtige, naar det drejer sig om samtidigt at opdrage Kvinden for en selvstændig Livsstilling og at forberede hende rigtigt for Ægteskabet!

«Vi holde fast ved vor Mening,» siger hun i en anden Afhandling («Et Ord til Fædrene»), «at ingen, om end nok saa stor Vanskelighed frigjør Faderen fra den Forpligtelse, at sørge ligesaa omhyggeligt for Datterens Fremtid som for Sønnens, samt at han ikke alene bør arbejde for Subsistensmidlerne, men ogsaa for Aandsdannelsen. Det er i Sandhed forfærdende, i hvilken Grad man omgaas letsindigt med Pigernes Livsskjæbne og ingen Pen formaar fuldstændigt at skildre alle de Pinsler, der hidrøre fra Kjedsomhed, den bevidste Intethed og Følelsen af Utilfredsstillelse, hine Plageaander, der saa ofte herske i et Hus, hvor flere Søstre i aarevis have ventet paa en Mand som paa en Messias. Kommer han endelig, have de i Mellemtiden ikke gjort meget Andet, end at lægge Hænderne i Skjødet. Men kommer han ikke, saa begynder, naar de første Ungdomsaar ere svundne, hin Tilstand, som Prinsesse Leonore skildrer saa fortræffeligt, naar hun siger: «Ak! jeg føler allerede Dagenes lange, udtværede Smerte». Ja, det er en langt sig udstrækkende

Smerte, der ledsager en formuende Kvinde til Graven, der, naar hun har afsluttet med sit Hjerte, dog maa leve og ikke véd, hvormed hun skal udfylde sine Dage og Aar. Havde hun lært Noget, behøvede hun ikke nu at fylde Skufferne med Strømper, at tilbringe Eftermiddagen ved Kaffebordet, Aftenerne ved Whistpartiet og samtidig at bære hos sig en Tomhed, en utaalelig Tomhed i Brystet, der snart ytrer sig i Nervøsitet, snart i Bitterhed mod andre Mennesker, indtil hun ved Livets Slutning har vænnet sig til denne Tilværelse eller endog for Alvor er kommet til at tro, at være et vigtigt og nødvendigt Medlem af det menneskelige Samfund.»

Det var imidlertid, som allerede bemærket, ikke alene ved literære Indlæg og ved Diskussion af theoretiske Spørgsmaal, at Louise Büchner udmærkede sig. Hendes Virksomhed paa det praktiske Omraade holdt Skridt med hendes store aandelige Produktivitet. En Række historiske Arbejder, hun udgav, og den høje Plads, hun ønskede for Kulturhistorien som Undervisningsfag ved Fremtidens kvindelige Opdragelse, foranledigede hende til fra 1860—70 i Darmstadt at holde historiske Forelæsninger, der besøgte stærkt. Senere stiftede hun en stor Forening: «Alice-Foreningen for kvindeligt Erhverv og kvindelig Dannelse», oprettede en Industriskole, i hvilken der gaves et Kursus for de Kvinder, der vilde uddanne sig til Lærere i Haandarbejde, samt tilvejebragte en fast Bazar (Alice Bazaren), væsenligt bestemt til at neutralisere de Bestræbelser, der hos en Del af Handelsstanden gik ud paa at exploitere i den størst mulige Grad de Færdigheder, Kvinder af Mellemlasserne havde erhvervet sig.

Paa den Tid, Louise Büchner begyndte sin Virksomhed i Kvindesagens Tjeneste, var Undervisning i Haand-

arbejde kun ganske undtagelsesvis indført i Tyskland og hele Skoleundervisningen ophørte i store Dele af den nuværende Kejserstat i Pigeskolerne med det 15de Aar. Det skyldes for en stor Del hendes utrættelige Virksomhed, at Undervisning i Haandarbejde er bleven obligatorisk i Folkeskolen og at Pigeskolerne, beregnede paa de højere Klasser, navnlig i Byerne, nu for en stor Del først bringe Opdragelsen til en foreløbig Afslutning med det 16de Aars Udgang. Med Hensyn til Haandarbejdet virkede hun særlig for, at den Schallensfeld'ske Methode blev indført.

En smigrende Anerkjendelse blev der ydet Louise Büchner i Aaret 1873, idet det preussiske Kultusministerium opfordrede hende til at afgive en Betænkning over de Forslag til en fremtidig Ordning af det kvindelige Opdragelsesvæsen, som den til Berlin indkaldte Konference af Pædagoger havde fremsendt. Hun kritiserede disse Forslag paa en frimodig Maade og rettede Angreb mod forskellige ledende Grundsætninger, der søgtes gennemførte af Skolemændene. I adskillige Retninger nærmede Louise Büchner sig ved denne Lejlighed den Tankegang, der kom tilsyne i Dr. Dührings Kritik af den højere Undervisning i vor Tid. Hun tog ham ogsaa senere paa en Maade i Forsvar mod adskillige af de Angreb, der rettedes mod ham, forsaavidt det angik hans Bemærkninger om Fremtidens højere Dannelsesanstalter for Kvinder.

I den til det preussiske Kultusministerium fremsendte Betænkning hævdede Louise Büchner, at Fremtidens Døtreskole burde have en grundig, alvorlig og praktisk Karakter, da den maa forberede den unge Kvinde til at blive Moder, Husets og Hjemmets Bestyrerinde samt Lærerinde. Hun miskjender ikke det Vanskelige i at ville samtidig arbejde hen imod disse tvende Hovedretninger

i det kvindelige Liv, at ville forene det Praktiske med det Ideelle og Videnskabelige, det Grundige med Uddannelsen af Fantasien og Talentet. Heri ligger det vanskelige Punkt for hele Pigeopdragelsen, særlig forsaavidt denne vedrører de højere Stænder. Man lader ofte det Æsthetiske træde for stærkt i Forgrunden. Følelsen for det Skjønne og Gode bør være Resultatet af hele Undervisningen, men man maa ikke særligt arbejde hen til, saaledes som det sker, at anvise Literaturen den første rias og ætte oven i kjødet i en Alder, hvor der trænges saa stærkt til nyttige Kundskaber. Ikke synderligt bedre handler man i saa Henseende ved de i de senere Aar oprettede højere Dannelsesanstalter for Kvinder. Ved Damelyceerne holdes der rigtignok Forelæsninger over Historie og Naturvidenskab, men Avditorierne ere næsten tomme, hvorimod der næppe er Plads i de Sale, hvor der holdes Literaturforelæsninger. Det svage Punkt, som fremtræder her, bør fjernes ved i Fremtidens Døtreskole at lægge en god Grundvold, at bibringe Sans og Smag for alvorlige Videnskaber og at give Eleverne en Skat af positive Kundskaber og Begrebsudviklinger, paa hvilke der vil kunne bygges videre baade af den vordende Moder og af den Kvinde, der kommer til at virke i et andet Kald. For at dette kan gjenneføres uden at overanstrenges Eleverne, bør Undervisningen udvides til det 18de Aar, og særlig fra det 13de Aar meddeles af Lærerinder. Som Hovedfag opstilles: Historie (Kulturhistorie), Tegning, Hovedregning, Naturhistorie og Fysik. Undervisning i Engelsk foreslaas først begyndt efter det 13de Aar. Kjendskab til Literaturen maa bedre afpasses efter den aandelige Modenhed end som der sker for Tiden. Saaledes bør man atter indføre Læsning af Eventyr af de

græske Theaterdigteres Værker (Aeschylus, Sophokles) i de yngre Klasser og først i den aller sidste Skoletid gjøre Eleverne bekendt med Schiller, Goethe, Lessing etc. Undervisning i Husholdningskundskab og Hygiejne kan ikke godt udelukkes fuldstændigt, som af Konferencen foreslaaet, men ved Hjælp af Varesamlinger, Husholdningskasser, Prøver af Raastoffer og passende Læsebøger vil man kunne yde en god Fordannelse. For de unge Kvinder, der ville frekventere et Lærerindeseminar, bør der sættes den Betingelse, at de ikke tør træde ind i samme før med det tyvende Aar, saaledes at der fra det 18de til det 20de Aar ydes dem Lejlighed til praktisk Beskæftigelse i Huset. Ved de bestaaende og projekterede Lærerindeseminarier (der existere for Tiden 8 Lærerindeseminarier i Preussen) vil man gjøre vel i at afholde 3 Examina, nemlig Maturitetsexamen, Examen for Sekundær- og Overlærerinder og Examen som Forstanderske og Faglærerinde.

I den senere Tid har der været saa meget Andet, der har lagt Beslag paa Kultusministeriets Opmærksomhed, at Sagen næsten fuldstændigt har staaet i Stampe, saa at kun forskjellige af de højere Dannelsesanstalter, der næsten i alle større tyske Byer ere blevne oprettede ved privat Initiativ i de sidste 5 Aar for at give de unge Kvinder en højere aandelig Dannelse, have fulgt Kongressens Forslag. Louise Büchner virkede samtidig for sine Ideer paa de Kongresser, der afholdtes i 1872, 1875 og 1876 i Darmstadt, Hamborg og Frankfurt. Paa Kongressen i Hannover (1878) fortsattes Arbejdet; men endnu inden denne afholdtes, var Louise Büchner: den utrættelige Ordfører for Kvindens Sag død i Darmstadt i 1877.

(Sluttes.)